

WWW.ATELIERMAGAZINE.NL

Inhoud Atelier # 192

64

(i) WERKEN MET MERGELSTEEN BASISVORMEN BEELDHOUVEN

10

BREITNER
CRONIQUEUR VAN HET
STADSE LEVEN

40

(i) SKYLINE AAN HET WATER
PRACTIG EFFECT
MET GIETING VAN
KLEUREN

16

(i) FIETSLAMP OP RODE FIETS
DE VELE MOGELIJKHEDEN VAN
KLEURPOTLOOD

70

KOM NAAR HET MUSEUM!
EN LAAT JE INSPIREREN

78

LICHT OP STRAAT
STRAATVERLICHTING
EN SCHILDERKUNST

6 KUNSTKREET 8 DE KEUZE VAN KARIN VAN LIEVERLOO 22 SCHETSEN EN SCHILDEREN OP STRAAT
28 TÊTE-A-TÊTE MET MARJON 30 (i) AFDruk MET ACRYL 36 PIETER ELLEN, BIJZONDERE PENTEKENINGEN
UIT DE ACHTTIENDE EEUW 46 KIJKEN NAAR EEN SCHILDERIJ 48 (i) SCHEMERUUR IN DE STAD
54 KUNST KIJKEN MET ERIC BOS 56 (i) STADSGEZICHT IN AQUAREL 60 MYNKE BUSKENS, TEKENEN,
TIPS EN TECHNIËK 68 COLUMN MARIE-LOUISE OSTÉ 69 QUIZ EN KLODDER 70 ATELIER EN ROUTE
76 HET LEZERSATELIER 82 (i) ATELIER DIGITAAL 87 ATELIER ETALAGE 88 KUNSTSTREKEN 90 VERWACHT
91 VAKANTIEBIJLAGE

(i) = instructief

George Hendrik Breitner, **Gezicht op de Keizersgracht, hoek Reguliersgracht**, te Amsterdam, ca. 1895, olieverf op doek, 79 x 115 cm, particuliere collectie, voorheen Mark Smit Kunsthandel, Ommen

DE STAD VAN BREITNER

Paarden op de Dam, arbeiders en dienstmeisjes langs de grachten, winkelstraten in weer en wind, de afbraak van het oude en de opbouw van het moderne Amsterdam. George Hendrik Breitner (1857-1923) portretteerde de stad in al zijn rauwheid én schoonheid.

TEKST: MEREL VAN DEN NIEUWENHOF

Als jonge kunstenaar struinde de Rotterdamse Breitner samen met Vincent van Gogh door de straten en volksbuurten van Den Haag, op zoek naar onderwerpen om gretig in zijn schetsboek te noteren. Na het lezen van romans van onder anderen Emile Zola en Edmond en Jules de Goncourt over de gewone stadsmens had hij besloten 'schilder van het volk' te worden. Tijdens een verblijf van zes maanden in Parijs woonde hij in Montmartre, waar hij eveneens omringd werd door zijn onderwerp; in deze arme wijk schetste hij werkpaarden en vervallen huizen. Maar

het was vooral Amsterdam, zijn volgende woonplaats, waar hij de thematiek van het stadsleven verder onderzocht en ontwikkelde. De Dam, winkelstraten, paard-en-wagens, voorbijgangers van uiteenlopende rangen en standen – alles wat maar enigszins getuigde van het alledaagse stadsleven leende zich als onderwerp.

WITSENHUIS

'Breitner [heeft] verschillende stukken onderhanden met meest vrouwen-typen uit den dienstbaren stand en de lagere volksklasse, zich bewegende in het kader

George Hendrik Breitner, **Het Kolkje en de Oudezijds Achterburgwal in Amsterdam**, 1894 - 1898, foto (ontwikkelgelatinezilverdruk), 301 mm x 355 mm, Rijksmuseum Amsterdam

SCHETSEN EN SCHILDEREN OP STRAAT

Als kunstenaar moet je er maar tegen kunnen, schilderen terwijl vreemde ogen meekijken. Eenmaal van de schroom af kan het werken op straat juist veel toevoegen.

TEKST: JESSICA DE KORTE

Vóór de uitvinding van de fotografie was er eigenlijk geen andere keus.

Carla de Korte, *Un incontro segreto a Fabriano*, 2016, 56 x 76 cm

CONTACT MAKEN

De eerste keer op straat schilderen, Carla de Korte (Den Haag, 1958) weet nog hoe eng het aanvoelde, al is het twintig jaar geleden. 'Ik was uitgenodigd voor een festival op de boulevard van Kijkduin. Het was heel druk en direct kwamen er allemaal mensen om me heen staan. Maar als ik eenmaal bezig ben met schilderen, vergeet ik iedereen om me heen. Dan moet ik zelfs een beetje mijn best doen om contact te maken.'

REMBRANDT

Vóór de uitvinding van de fotografie was er eigenlijk geen andere keus. Een schets maken of schilderen deed je op straat. Of je moest een heel goed geheugen hebben. Rembrandt maakte lange wandelingen in en rondom Amsterdam,

schetste het dagelijks leven in enkele lijnen. En hoewel de kunstenaars van de Haagsche School later wel de beschikking over foto's hadden, zochten zij ook het liefst de buitenwereld op.

'HET IS JÓUW OOG'

'De grote meesters lieten zich inspireren door het echte leven', zegt Hans Groeneveld (Amstelveen, 1967). 'Het is authentiek, jÓuw oog. Jij doorstaat het landschap. Zo kun je een bepaalde sfeer beter pakken. Ik hoor vaak dat mijn werk heel direct is. Ik zet het neer en laat het los. Verder uitlijnen of dingen aanpassen doe ik niet. Graag verwerk ik ook beweging in mijn werk; denk aan iemand die net een straat oversteekt, en dan kan het best plein air.'

Instructief

Schemeruur in de stad

Wanneer de zon onder is gegaan, vervagen alle kleuren, verliest het licht aan kracht. Het is een uur dat het wijkende daglicht en het elektrisch licht van de lantaarnpalen in de etalages met elkaar een spel spelen. Dat schemeruur wil ik vastleggen. Als geheugensteun is het handig om een foto te nemen als je niet ter plekke de tekening kunt maken. Durf van de foto af te wijken. Dat geeft een enorme vrijheid in de keuze van kleuren bijvoorbeeld. Neem die vrijheid!

TEKST EN BEELD: LOES BOTMAN

INSTRUCTIEF

1

Grote lijnen

Eerst met pastelpotlood een snelle schets tekenen. Puur om de compositie te bepalen en om te voorkomen dat niet alles uit verhouding raakt gaandeweg het tekenen. Zet de grote lijnen neer en laat je niet afleiden door alle kleine details.

2

Stapelen

Dan begint het invullen van de kleuren. Deze tekening wordt getekend op een papier met een 'touch'. Dat geeft de mogelijkheid om vele kleuren op elkaar te stapelen, zonder dat het papier vroegtijdig verzadigt en geen pastelkrijt meer op kan nemen. Het papier is grijs, wat helpt om de schemering in het werk te brengen. En de lichtjes komen er mooi op uit.

KUNST EN KUNSTLICHT

Nederlandse kunstenaars trokken eind negentiende en begin twintigste eeuw massaal naar de lichtstad Parijs. Daar werden zij beïnvloed door hun Franse collega's en waren op hun beurt zelf erg belangrijk voor de ontwikkelingen in de Franse kunst. In deze tijd werden nieuwe lichtbronnen geïntroduceerd die het leven totaal veranderden. Zonder het gaslicht en later het elektrische licht zou het uitgaansleven en de weergave hiervan door talloze kunstenaars niet mogelijk zijn geweest.

TEKST: PIETER KEUNE

MONET EN JONGKIND

Een Nederlandse kunstenaar die een grote invloed heeft gehad op de ontwikkeling van onder andere Claude Monet is Johan Barthold Jongkind (1819-1891). Op de tentoonstelling van Jongkind in het Dordrechts Museum hangt een hele wand vol met schilderijen van nachtelijke scènes verlicht door een heldere maan. De straatverlichting is dan nog erg spaarzaam; deze bestond voornamelijk uit olielampen die elk apart moesten worden aangestoken. Geleidelijk aan werden ze in de negentiende eeuw vervangen door gaslampen. Vincent van Gogh schrijft in een van zijn brieven hoeveel plezier hij erin had om 's nachts buiten te kunnen schilderen. Bij het schilderen van zijn *Sterrennacht boven de Rhône* ving hij voldoende licht op van de gaslantaarns om te kunnen werken.

VERBLIND

Het schilderen van licht is lastig. De schilder is gebonden aan zijn diepste zwarte en witte verven die beschikbaar zijn. Het contrast in werkelijkheid is 's nachts - men kan door het licht verblind raken - vele malen groter dan met verf kan worden weergegeven. Wij kunnen onze ogen aan het donker aanpassen. De schilder moet dit in een enkel beeld suggereren. De suggestie van een nachtsceène wordt vergroot als men het licht laat reflecteren, dus als het ware dubbel weergeeft.

Vandaar het veelvuldig gebruik van het afbeelden van water, natte straten door regen of de aanwezigheid van grachten en rivieren.

Een meester in het afbeelden van straatscènes bij gaslicht is George Hendrik Breitner. In zijn schilderij *Paardentrams op de Dam* uit 1893 is het hem vooral om het kunstlicht te doen. Het licht van de gaslampen in de trams wordt door het natte wegdek weerkaatst. De vormen van de paarden en trams worden maar heel summier aangegeven.

ELEKTRISCH LICHT

De gaslantaarns werden aan het eind van de negentiende eeuw geleidelijk aan vervangen door elektrisch licht. In Amsterdam werd in 1881 de Kalverstraat als eerste straat in Nederland elektrisch verlicht. Dat waren nog geen gloeilampen, maar booglampen. Tussen twee koolstofstaven werd door een spanning aan te brengen een elektrische ontlading, een boog, opgeroepen die een fel wit licht uitstraalde. Een booglamp is de voorloper van de moderne gasontladingsbuis zoals de xenonlamp. De booglamp werd al snel vervangen door de gloeilamp. Vooral tijdens en na de eerste wereldoorlog werden de gaslampen in versneld tempo vervangen omdat gas uit kolen door de oorlogssituatie schaars werd.

George Hendrik Breitner, *Paardentrams op de Dam te Amsterdam bij avond*, ca 1893

Een meester in het afbeelden van straatscènes bij gaslicht is George Hendrik Breitner.

Johan Barthold Jongkind, *Stadsgezicht Rotterdam*, 1873, doek 115,5 x 84,5 cm.